

*Alfred von Domaszewski, Die Rangordnung des römischen Heeres. 2. durchgesehene Auflage. Einführung, Berichtigungen und Nachträge von Brian Dobson. Böhlau Verlag, Köln-Graz 1967. S. LXII + 375.*

Kniha Alfreda v. Domaszewského byla už v prvním vydání nezbytnou pomůckou pro toho, kdo se setkával s problematikou římského vojska, za císařství především pro epigrafiky. Je pochopitelné, že od r. 1908 (Sonderabdruck aus *Bonner Jahrbücher*, Heft 117) v důsledku nových nálezů a celkového pokroku v bádání zastarala. Nahradit ji novým dílem by snad bylo možné, ale zdá se, že doba pro to dosud není vhodná, protože mnohé studie čekají nejméně na své zveřejnění. Proto přepracování prvního vydání uvítají všichni, kdo této knize užívají.

Brian Dobson se podjal úlohy nejen nevděčné, protože byl stále vázán původním textem, ale v pravdě nesnadné. Nové vydání podřel tradiční text a postranními odkazy upozorňuje na Dobsonův výklad v obsáhlém úvodě. Úvod je číslován římskými číslicemi (III – LXII), takže odkazy na první vydání, jež za ním následuje v nezměněném číslování, zůstávají nadále v platnosti. Dobson se soustředil především na odstranění dnes neplatných názorů, na vyznačení sporných a na uvedení názorů odlišných, takže uživatel knihy velmi snadno pronikne do celé, místy spletité, problematiky. Nové poznatky nejsou však vždy uváděny do detailů, hojně se odkazuje na další literaturu, takže uživatel nevystačí namnoze jen s touto knihou, nýbrž bude muset jít do dalších, a to i tam, kde je možno předpokládat, že při samostatném zpracování knihy by tomu tak nebylo.

Dobsonovy výklady jsou podány velmi obezřetně, autor se snaží dát do svého pojetí dynamičnost, kterou v pojetí prvního vydání postrádáme. V římské armádě vidí Dobson „*einen lebendigen Organismus*“ a podle toho ji také pojímá (str. XX). Vedle toho sleduje celé současné bádání, a proto nechává mnohé otevřeno víc, než bychom si přáli (např. výklady o *principales*, *missicii* atp.). Pro styl Dobsonův je charakteristické, co říká např. o *equites singulares imperatoris* (str. XVI) „*Diese sind in einem RE-Artikel von Liebenam und in dem Buche von Cheesman über die auxilia des römischen Heeres untersucht worden. Da die Schlussfolgerungen Domaszewskis jedoch bei beiden nicht modifiziert worden sind, wäre eine neue Bearbeitung dieser Fragen dringen erwünscht.*“

Avšak i tam, kde se Dobson přiklání k novějšímu pojetí, není vždy otázka vyřešena, což souvisí s komplikovaností a troskovitostí materiálu. Tak uvádí-li při Ala (str. XVI), že *G. L. Cheesman* (v *The Auxilia of the Roman Imperial Army*) napadá Domaszewského vývody o tom, že poddůstojníci aly byli za raného principátu povyšováni do aly z řad legionářů, pak — bez ohledu na doplnění CIL III 647 — musíme takový postup alespoň pro některé případy předpokládat (srov. *B. Gerov*, *Epigraphische Beiträge zur Geschichte des römischen Limes in vorclaudischer Zeit*, *AAASH* 15, 1967, str. 95: *C(aius) Fullonius dec(ur)io al(a) Scuf(ulorum)*), který v tomto dekurionovi vidí právem vojáka povýšeného z páté makedonské legie).

Neprostopustnost prvního vydání při jeho četbě byla obecně známa. Je třeba poznamenat, že jasným, pozitivním a spekulací zbaveným úvodem Dobsonovým, se mnohé části knihy projasnily. Samotné užívání knihy (hledej v textu! hledej v předmluvě! hledej v Dodatcích Domaszewského! hledej v dodatcích Dobsonových, ev. v rejstřících!) příliš četbu neusnadnilo. Usnadňují ji však velmi podrobné rejstříky, a to jak věcné, tak jednotlivých nápisů. Ojedinele jsme zjistili, že nejsou všechny nápisné varianty zachyceny, tak vedle *strator officii consularis* (Dom. 35 Anm. 6) je i zkrácená forma *strator consularis* (Mih. IGrBulg 496); drobnou tiskařskou chybu s. v. *signifer leg.* čti XIV místo XII. Uvítali bychom, kdyby byl ke knize přiložen rejstřík řeckých znění a zejména, kdyby rozestavení vojska bylo znázorněno názorně na grafických přílohách.

O tom, jaký význam má nové dokonalé vydání, svědčí, že řada významných epigrafiků stála při jeho zrodu, jako *H. v. Petrikovits*, *E. Birley*, *H.-G. Pflaum* a jiní. B. Dobson se zdarem uspořádal dílo, kterého budou badatelé o římském císařství dlouho užívat.

Radislav Hošek

*Vojtech Ondrouch, Nálezy keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Bratislava.*

Vydavateľstvo SAV, 1964. Stran 196 + 7 map, ruské a anglické resumé.

Mnohostranný význam keltských, antických a byzantských mincí na našem území je již řadu desetiletí plně oceňován a studován numismatiky a prehistoriky československými i zahraničními. Vznikla tak spousta náleзовých zpráv a drobných článků v nejrůznějších periodikách. Avšak teprve v posledních poválečných desetiletích (ponecháme-li stranou práce zahraničních badatelů), zvláště pak po ustavení numismatické komise historického ústavu ČSAV (r. 1952),

máme možnost sledovat soustředěné úsilí československých odborníků o vypracování pokud možno vyčerpávajícího vědeckého svodu všech známých dokladů o nálezech mincí na našem území. V rámci tohoto programu bylo zhruba před desíti roky dokončeno významné dílo *Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku* (za hlavní redakce prof. dr. E. Nohejlové-Prátové), jež je plně uznáváno a užíváno nejen u nás, ale i v zahraničí (dále *Nálezy*).

S podobným ohlasem se v současné době setkává výše jmenovaná kniha nedávno zesnulého prof. dr. Vojtěcha Ondroucha, která vědomě navazuje svým cílem i metodikou zpracování na první díl českých *Nálezů* (v Praze 1955), jehož oddíl, „Nálezy keltských mincí“ zpracoval dr. P. Radoměřský a oddíl „Nálezy antických mincí“ arch. E. Pochitonov. Ondrouchova práce má tak být organickou součástí souborné publikace všech nálezů mincí na Slovensku, jež je v programu numismatické komise historického ústavu SAV, založené roku 1959. Profesor Ondrouch pracoval na této tematice dlouhá léta, vpodstatě možno říci zhruba v celém svém tvůrčím období, intenzivně pak zvláště v posledních desíti letech, kdy kniha programově vznikala.

Cílem Ondrouchovy práce je pokud možno vyčerpávající a současně vědecky odpovídající soupis keltských, antických a byzantských mincí na Slovensku. Sleduje se jejich počet, stav dochování, typologické určení a zeměpisné rozšíření s nutnými odkazy na nálezovou a jinou odbornou literaturu podle směrnice českých *Nálezů*.

Celá kniha se dělí vpodstatě (mimo úvodních partií, seznamů zkratk, abecedních seznamů nalezišť keltských a antických mincí a seznamu literatury) na dvě základní části, vyplývající z etnické příslušnosti jednotlivých nálezů: 1. soupis mincí keltských (včetně geto-dáckých), 2. soupis mincí antických s přídatnou kapitolou o nálezech mincí byzantských. Každé součásti předchází pak stručný úvod s přehledem bádání o dané problematice a metodické poznámky.

Je přirozené, že rozsahem je první část, shrnující keltské nálezy, méně rozsáhlá než partie o mincích antických. Na 42 stranách (s. 21–63 včetně úvodu) je tu pojednáno o 114 nalezištích keltských mincí, v nichž z největší části byly zaznamenány nálezy ojedinělé. Srovnáme-li Ondrouchův soupis s podobným soupisem keltských nálezů v českých zemích (v Čechách k r. 1954 zaznamenáno 140 nalezišť keltských mincí, na Moravě a ve Slezsku 67 nalezišť), vidíme tu nejen mnoho obdobných, avšak i rozdílných rysů. Ondrouch ve své práci vědomě uspořádal nálezový materiál podle poněkud jiných hledisek než je metoda Radoměřského (řazení nalezišť abecední): jednotlivé nálezy zařazuje chronologicky, podobně jako u českých *Nálezů* např. mincí antických. Vychází tu z předpokladu, že typologická pestrost ražeb Keltů žijících na Slovensku dává možnost chronologické klasifikace, počínaje napodobeninami nejstarších typů, postupně stále více stylizovaných a hrubnějších, až po mince např. typu Biatec, ražených patrně přímo na území západního Slovenska. Je mimo veškeru pochybnost, že slovenské území se do značné míry liší v procesech keltského mincování od vývoje českých zemí, ačkoliv v obou oblastech tento proces vyrůstá na společném antickém, nejprve řeckém, později římském republikánském základě. Slovensko, tvořící součást karpatské kotliny s přirozeným civilizačním spádem k balkánskému, a tím středomořskému jihu, produkovalo také keltské ražby mnohem dříve než české země, a to patrně od počátku 3. stol. př. n. l. Letmý pohled na nálezovou mapu keltských mincí ze Slovenska (č. 1) ukazuje, že nálezy se značně zkoncentrovaly, pokud je dosud známo, do oblasti jihozápadního Slovenska, zhruba na teritorium ohraničené na západě tokem Moravy, na jihu Malého Dunaje a na severu vpodstatě pomyslnou linií od Trnavy na západ. Naproti tomu je Žitný ostrov téměř bez nálezů a rovněž tak je chudé střední Pováží. Naskytá se tu vědněc páda k historickým úvahám a srovnávacím studiím s jinými prameny, zvl. archeologickými (viz např. V. Ondrouch: Bohaté hroby z doby římské na Slovensku, Brat. 1957, kde se starší hroby připisují keltské aristokracii), k nimž je ovšem nezbytné přistupovat s opatrností a přísnou střízlivostí v závěrečném hodnocení historickém (srov. i některé známé, diskutabilní hypotézy Ondrouchovy z protoliteratury slovenského, příp. moravského území). Dále je nutno si uvědomovat, že i otázky keltského mincování jsou řešitelné především na základě rozborů poměrů v jednotlivých oblastech (zvl. monografií o velkých nalezištích — např. Stradonice v Čechách), v nichž Keltové během růstu i zániku sídlili, a na základě zařazení a zhodnocení dílčích poznatků v rámci širšího keltského teritoria. Potud dávají svody nálezového materiálu v českých zemích i na Slovensku cenný podklad k dalšímu badatelskému zaměření, jež jistě už v nejbližší době přinese nové syntézy (srov. současně i programované práce P. Radoměřského, K. Castelina, E. Kolníkové, Žd. Nemeškalové-Jiroudkové aj.). Mnohem dříve si však, jak známo, uvědomili význam keltského mincování na našem území cizí badatelé.

Nejrozsáhlejší část knihy (s. 59–166) zpracovává posléze nálezy antických mincí na Slovensku. Autor přistupoval k zpracování této tematiky po důkladném předchozím studiu. Napsal množství nálezových příspěvků i rozsáhlých analytických studií (vzpomeňme tu alespoň monografie o významném výskoveckém nálezů z období raného principátu: *Der römische Denarfund von Vyskovec aus der Frühkaiserzeit*, Bratislava 1934), ale i první větší soupisy nálezového materiálu

za určitá období; navazoval tu na starší pokusy tohoto druhu (neztratila dosud význam práce *J. Eisnera* v NČSS, II, 1926, s. 21—34), jež byly sestavovány zpravidla buď podle zřetelů lokálních nebo chronologických. Je to však konečně Ondrouchova kniha *Limes Romanus na Slovensku* (Bratislava 1938), jež na s. 63—77 obsahuje též svod nálezů antických mincí na Slovensku vpdstaté do počátků druhé světové války, Zde se také publikuje myšlenka podrobného, vyčerpávajícího soupisu všech antických mincí v slovenských sbírkách, ať již pocházejí z tuzemských nálezů, či jsou pouze sbírkovým předmětem, čili jakési *Corpus Slovaciae numismaticum*, jež by bylo katalogem živým, neustále doplňovaným.

Poslední Ondrouchův soupis je sestaven chronologickou metodou. Začíná svodem řeckých mincí (s. 65—69) o 23 nálezech (poř. č. 115—137), z nichž nejstarší mince, jejíž typ a naleziště je známo, je didrachma athénské kolonie Thuriói (ražba po r. 443 př. n. l.) z místa Patince, okr. Komárno (poř. č. 116).

Pak navazuje soupis mincí z období římské republiky, jichž je známo ze Slovenska dosud 19 nálezů (poř. č. 138—156); jedním z nejstarších je republikánský viktoriát (BMC, Grueber, I, 367), nalezený při archeologických výzkumech Děvína v laténském objektu. Řecké a republikánské římské mince jsou vedle keltských mincí nejstarším dokladem směny na Slovensku a jeho styků s antickým Středomořím. Topografii jejich nálezů zachycuje společná mapa č. 2, na níž jsou vyznačena všechna bezpečně známá místa s nálezy od nejstarších ražeb až k přelomu letopočtu (konec vlády Augustovy). Nejpočetněji jsou zastoupeny zvl. řecké mince na jihozápadním Slovensku, dále v Pridunají s výjimkou Žitného ostrova; republikánské mince pak pocházejí většinou z jižní části středního Slovenska a Pováží, naznačující tu patrně význačnou komunikační trasu.

Hlavní masu antických mincí tvoří římské mince císařského období, jež jsou dokladem čtyřistaleté koexistence našeho barbarika s římským impériem na hranici ustálené více méně na dunajském toku. Existovala tu období vzrušená, plná bojů a válečného napětí, jež byla střídána častými a dlouhými obdobími klidu, kdy byly obě oblasti v čilých stycích, působící na sebe vzájemně. Intensitu těchto styků, zvláště pak v době před tzv. Markomanskými válkami, kdy bylo barbarské obyvatelstvo vystaveno poněkud pokojné romanizaci působením materiální řecko-římské kultury, ukazují mince velmi výrazně. Jejich mnohostrannou funkci je třeba stále ještě objasňovat. Pocházejí ze sídlišť římských i tuzemských, jsou ukazatelem zahraničních obchodních styků i dokladem domácích směnných procesů.

Pro vztah impéria k barbariku z hlediska politickovojského mají význam zvl. ty římské mince, jež byly nalezeny v oblasti přímého dosahu římských ozbrojených sil soustředěných v táborech podél Dunaje, jejichž systém svým předmostím zasahoval na naše území a jehož známost roste v posledních letech zvláště na jižním Slovensku. V tomto ohledu využijí v budoucnu jistě další badatelé bohatého materiálu pod náleзовými hesly: Děvín (9 nález. čísel), Iža—Leányvár—Kelemantia (zvl. poř. č. 497 na s. 152—155. Nejstarší mince z Leányváru je denár Marka Antonia z let cca 32—31: poř. č. 152), Komárno (11 nález. čísel), Rusovce — Gerulata (poř. č. 281, 455), Stupava (19 nález. čísel), Trenčín — Laugaritio (19 nález. čísel), Bratislava (15 nález. čísel) apod. Některé z těchto lokalit by snad zasluhovaly samostatného zpracování numismatického materiálu, což asi zařadí do svého programu archeologové v souvislosti s terénními výzkumy. (Je např. zajímavé, že dosud není známa žádná římská mince z nálezu v okolí nově objevené římské stanice v Milanovicích na Nitře. — Viz i nedůvěřivé stanovisko k spolehlivosti údajů o této stanici, jež vyslovil *J. Dobíáš*: Dějiny československého území před vystoupením Slovanů, Praha 1964, zvl. s. 297, pozn. 77).

V kapitolách o nálezech římských mincí snad nejlépe vynikne Ondrouchovo snažení o zjištění všeho dostupného materiálu, vizičního se k danému nálezu. Pečlivě je prostudována náleзовá literatura a často podrobněji než v českých Nálezech jsou sestaveny náleзовé registry. Pokud bylo lze, autor znovu zrevidoval a doplnil popis mince, určení jejího typu, případně zpřesnil datování podle výsledků posledního numismatického bádání. Souhrn nalezišť s označením počtu nálezů ukazují především dvě mapy. První z nich (č. 3) podchycuje nálezy antických mincí na Slovensku z I. a II. století n. l., přičemž do I. století jsou jako poslední pojaty ražby Nervovy (96—98), II. století pak končí obdobím Klodia Albina (193—197). Na druhé mapě (č. 4) jsou pak zanesena všechna naleziště, jež pocházejí ze III.—V. století. Jako časový mezník ohraničující III. století bylo zvoleno období vlády Konstantina Chlora (293—306); dále pak tato mapa zachycuje nálezy vpdstaté až do poloviny V. století (Valentinianus III.: 425—455). Na mapách se odlišují jasně nálezy hromadné — poklady, nálezy ojedinělé a nálezy hrobové. Metodicky velmi správně byly ve zvláštní kapitole zpracovány nálezy blíže neznámých nebo neoznačených římských mincí, jež obsahují celkem 57 náleзовých čísel (s. 156—167) a v přehledu je pak naznačuje mapa č. 5. Celkem jsou z císařského období na Slovensku (včetně blíže neoznačených mincí) známy 343 nálezy, z nichž 20—23 jsou doloženy jako nálezy hromadné. (Celkový počet

známých nálezů v Čechách k r. 1954 je 612, na Moravě a ve Slezsku 579. Nutno však uvážit, že Pochitonovův soupis zpracovává v komplexu římských mincí ražby republikánské, císařské i raně byzantské). Kvalita a vědecká hodnota jednotlivých nálezů je ovšem velmi různá, od nálezů prvotřetího významu, jako je např. poklad výškovecký (poř. č. 279), až po víceméně náhodné a kusé nálezy zprávy zvl. o starších nálezech. Neblahý byl zejména osud hromadných nálezů; z poměrně velkého množství pokladů ze Slovenska zachovala se celkem jen malá část v úplnosti nebo aspoň ve většině celku. Často musí autor připojovat doplňující poznámky, že nález byl bohatý, avšak mince byly roztraceny nebo vyvezeny za hranice, neznámo přesně kam (viz např. poř. č. 314a, 335, 370, 504, 538, 540, 551 aj.). Tím je ovšem ztížena hodnota práce a ke značné relativitě budou odsouzeny konečné závěry o některých nálezech, byť sebe významnějších.

Další badatelé budou muset překonat ještě hodně potíží, aby vysvětlili onu mnohostrannou funkci římské mince na našem území. Půjde tu především o důkladné studium struktury nálezů a o vystopování analogické situace v přilehlých částech našeho barbarika (současné bádání již naznačuje, že patrně Čechy, Morava a Slovensko představují do jisté míry uzavřené oblasti se specifickými rysy struktury nálezů římských mincí), případně v jiných krajinách tzv. svobodné Germánie. Nutné bude dále sledovat situaci v dunajských provinciích, jež naše barbarikum ovlivňovaly po dlouhou dobu přímo. Je např. pozoruhodné, že asi v 15–20 slovenských nálezech vyskytují se ražby mincovny ve Vimináciu (Moesia superior), kdežto v dalších nálezech pak ražby jiných provinciálních mincoven. Znalost frekvence jejich mincí na našem území usnadní pochopit v určitých údobích politicko-ekonomickou situaci barbarského prostředí. Bohužel však není dosud tato problematika uspokojivě zpracována ani na území vlastních provincií, konkrétní obraz o úloze a hospodářském vlivu jednotlivých mincoven chybí. Zvýšené pozornosti zaslouží si jistě i nálezy získané při archeologických výzkumech, jakož i nálezy hrobové, kde může být mince nejednou pomocným datovacím prostředkem (srov. např. poř. č. 222 — Hadriánův as v hrobě z konce II. stol.), navíc pak zajímavým uměleckým nebo kulturním dokladem (obolus).

Obraz období zániku antického světa ilustrují do jisté míry též nálezy byzantských mincí z rozhraní starověku a středověku. Ondrouchův soupis byzantských mincí (Arcadius: 395/408 — Konstantin XII. Monomachos: 1042/1054), obsahující celkem 25 nálezů (č. 559–583, na s. 167 až 171), je pak významnější spíše pro období slovanské. (Též mapa č. 6.)

Při celkovém hodnocení studie je možno vyslovit pouze kladný soud. Ondrouchova kniha je důstojným reprezentantem snah československých numismaticů a zároveň splněním značné části úkolů, jež už roku 1938 Ondrouch antické numismatice na Slovensku vytyčil. To, co eventuálně při tak rozlehle látce autorovi uniklo, jakož i některé nepřesnosti, nezmění nikterak celkový obraz, k němuž Ondrouch v této knize dospěl.

Odstranit některá zbytečná nedopatření ve jménech římských císařů (viz např. Caracolla místo Caracalla, poř. č. 497, s. 153), případně nesprávné zařazování nalezišť do rámce okresů a nových krajů, nebylo patrně v dosahu autorově. (Naopak je velmi vhodné název každého naleziště zakončit zkratkou jednoho ze tří slovenských krajů — Z, S, V — k rychlé orientaci především na mapách.) Na mnohém nese patrně vinu nekvalitní práce tiskáren (dokladem nedůslednost sazečů při zalamování okrajů textu). Z drobných přešitů uvádím např.: s. 26 Madedenōn místo Makedonōn, s. 27 Koistobokom místo Kostobokom. Zbytečné jsou i chyby v českých slovech, jménech a názvech (z poměrně častých viz např. s. 164, č. 548 římský místo římský apod.). Z významnějších lze snad uvést nepřesné určení mince podle katalogu Cohena: poř. č. 356 na s. 120 (není uvedeno, o kterou minci Herennie Etruscilly ze 47 Cohenen popisovaných typů z let 248–251 se jedná). Naproti tomu bych nijak zvlášť nezdůrazňoval — jak se objevilo v některých referátech — že Ondrouch ve srovnání s českými Nálezy s úspěchem použil vhodnější a modernější literaturu k určování typu mincí. Je tu myšlen zvlášť katalog *H. Mattingly — E. A. Sydenham: The Roman Imperial Coinage*, London 1923–1938. E. Pochitonov se totiž omezil po zralé úvaze na určování podle Cohena z praktických důvodů, protože toto dílo se přece jen častěji vyskytne v našich knihovnách a je tak v případě potřeby přístupno širšímu badatelskému publiku, kdežto ostatní, i když vědecktější uspořádané příručky, jsou prakticky nedostupné. V souvislosti s tím musili bychom se dále ptát, proč Ondrouch při zpracování byzantských mincí vystačil pouze s katalogem Sabatierovým a nepoužil např. též díla *Warwick Wroth: Catalogue of the imperial byzantine coins in the British museum*, I, II, London 1908.

Je ovšem přirozeným údělem všech podobných soupisů, že je možno, ba dokonce nutno jejich informace neustále doplňovat, zvlášť v souvislosti s plynulým kvantitativním růstem nálezů nových. Autor na to upozorňuje hned v úvodu knihy (s. 5). Tu a tam se jistě vyskytne možnost využít snad ještě i přehlédnutého staršího materiálu. Nebylo by možná na škodu prohlédnout numismatické fondy některých jihomoravských a východomoravských muzeí, v nichž lze někde najít i římské mince ze slovenských nálezů (mince ze slovenských nálezů vlastní porůznu i mo-

ravští sběratelé — viz např. poř. č. 335, 506 aj.). Na základě soustavného soupisu antických památek na Moravě, který provádí již po několik let seminář pro klasičtější archeologii filosofické fakulty UJEP v Brně, byli jsme např. upozorněni na jeden takový nález z jižního Slovenska, který při této příležitosti uveřejňujeme: Ředitelství Městského muzea ve Frenštátě pod Radhoštěm (okr. Nový Jičín) nám laskavě sdělilo, že dne 1. X. 1952 byla do jejich sbírek získána římská mince z nálezů v okolí Bratislavy (inv. č. 3000). Bývalý majitel, učitel v. v., získal ji do své sbírky během působení na jižním Slovensku od nálezce (jména nám nesdělena). Podle přípisu z frenštátského muzea a podle fotografie líce a rubu, určujeme a popisujeme minci takto:

Domitianus (81—96 n. l.),

denarius; průměr: 1,8 cm; váha: cca 2 g;

typ: Coh. (2. vyd., Leipzig 1930), I, s. 504, č. 394.

Mince je zčásti otfelá, zvl. legenda na reversu je porušena.

A.: Ověšená hlava císaře doprava

(C)AESAR AVG. F. DOMITIAN(VS) (COS. VI.)

R.: Spojené ruce drží signum, jež je postaveno na lodní přídi. PRINCEPS (IVVENTVTIS)

Pozn.: Přesná poloha naleziště ani nálezové okolnosti nejsou již zjištělné.

Jan Beneš

*Plutarchos, O lásce.* Vyšlo v překladu Zdeňka K. Vysokého v nakl. Odeon, Praha 1966. Stran 141.

Při Plutarchově jméně se dnes zpravidla vybaví některá postava z jeho proslulých Srovnávacích životopisů, jež pronikavě ovlivnily římské tragédie Shakespearovy i některé skladatelé moderních biografických románů. U dřívějších generací se těšily oblíbě také drobné spisy rozmanitého obsahu pod souhrnným názvem *Ethika*, z nichž většina obsahuje rozličné otázky praktické filosofie a morálky. Patří mezi ně i velmi zdařilý dialog *Erotikos*. Čtenář, který snad očekává, že u tohoto mělkého a málo samostatného spisovatele, který i v *Životopisech* chtěl lidem především postavit před oči příklady ctnosti a špatnosti, bude odsouzen k četbě nudného moralizování o tématu, které už svou přirozenou povahou se nerádo uvádí ve spojení s mravními normami, zažije příjemné překvapení. Vždyť moralista by sotva velebil Eróta jako milostné okouzlení, jako božskou posedlost, která je silnější než rozum, jako božské uchvácení a démonické vytržení duše, inspiraci umění, jas a sladký plodný žár, konečně jako boha a démona, který muži pomáhá v úsilí a vede jeho kroky, když se vydává za nejkrásnější kořisti, aby si totiž získal přízeň a náklonnost, a ženu, ačkoli sám nemá nic společného s bohem války, dovede strhnout k činům přesahujícím její přirozené síly i k obětování vlastního života, zaujme-li Eros celou její bytost. A spíše básníkovi než moralistovi sluší pronášet slova o účincích lásky, „která vidí jen krásu a navádí milující, aby jen na ni hleděli, k ní se obraceli a přezírali všechno ostatní“, která i nevrlym mrzoutům dodává více vlnivosti a laskavosti ve styku s lidmi, lásky, jejímž žářem se člověk rozjasní tak, jak se zaskví dům, „když oheň zaplane v krbu“, jejímž vlivem se i taková nepatrná, uslápnutá i prostičká duše najednou naplňuje hrdoostí, svobodomyšlností, ctižádostí, laskavostí a šlechetností, a jejíž silou se může stát básníkem, kdo nikdy nebásnil. Vskutku spisek oplývá citáty z básníků a také myšlenkami filosofa — básníka Platóna.

A přece je láska Plutarchovi hlubokým problémem etickým, neboť „ten, kdo miluje, pohrdá bezmála vším ostatním, nejen přáteli a příbuznými, ale i zákony, úřady a vladaři, ničeho se nebojí, ničemu se neobdivuje, před ničím se nesklání“. Láska je jakousi změnou, jakýmsi zvratem v člověku, který milující velmi důrazně i ušlechtilé povzbuzuje k dokonalosti. Proto vyžaduje milostný svazek největší péče a starostlivého vedení, zejména v květu mládí, kdy se mladí lidé harmonicky formují, aby to, co je v nich ušlechtilé, „nesešlo na seštití a neporušilo se z nedostatku vedení či stykem se špatným okolím“, nýbrž aby vzplanuli touhou po tom, „co je vskutku krásné a blažené a zaslouží si obecné přízně a lásky“. Afrodita bez Eróta, tj. styk bez lásky „je jako hlad a žízeň: cílem je mu ukojení a nic krásného z něho nevzejde. Pomocí lásky — Eróta — odnírná však bohyně znechucení smyslné rozkoši a vytváří opravdovou náklonnost a vnitřní splynutí.“

A tak Plutarchos vidí nejlepší uskutečnění a nejpłodnější naplnění lásky v manželství. Svě přesvědčení může opíť o vlastní životní praxi, o manželské štěstí a harmonii pořádaného života, třebaš rušenou tragédiami smrti tří z pěti dětí. Plutarchos žil ve vzorném manželství s ušlechtilou ženou nadanou onou touhou všestranně se rozvíjet, „v níž se zračí půvab i všechna krása tělesná stejně jako duševní“. Proto jeho „rady manželské“ porůznu rozseté v celém dialogu a soustavně